

İyinin ve Kötünün Ötesinde

Siz bu cümleyi okurken üç kişi öldü. Yazıyı sonuna kadar okuduğunda muhtemelen dünyada 1000 kişi ölmüş olacak. Endişelenmeyin okusanız da okumasanız da bu insanlar yaşamını yitirmiş olacak. Ölenlerin kaç hayatta aradıklarını bulmuş olarak gözlerini yumacak? Tümünü bırakın kaç gerçekten en büyük dileğini gerçekleştirmiş olarak veda edecek?

Birçok ölüm döşeğindeki hastanın son günlerini yanında geçiren hemşire Bronnie Ware'in, 'Ölmeden Önceki Beş Pişmanlık' adlı kitabında bu pişmanlıklar arasında;

- Keşke hayallerimden vazgeçmeseydim.
- Keşke aşırı yoğun çalışmasaydım, iş için aile ve dostları ihmâl etmeseydim.
- Keşke duygularımı ifade etme cesaretini gösterseydim var.

Son bir haftada dünyada ölen bir milyon insanın kaç başka hiçbir ön hazırlık yapmadan reklamı yapılan uygulamalardan birçoğunu indirip piyasalarda kolayca zengin olma hayalini gerçekleştirmişti? Kaçının ABD'de yapılan ve bireysel yatırımcıların yüzde 90 civarının piyasalarda başarısız olduğunu, profesyonel fon yöneticilerinin önemli bir kısmının yıllardır benchmarkların gerisinde kaldığından haberi vardı acaba?

Bugün açlıktan ölecek yaklaşık 10 bini çocuk olan 25 bin kişinin kaç teknolojinin artık çok ilerlediğini ve artık dünyanın ütopyik bir cennet haline geldiği sloganlarından haberi vardı? Bugün şu ana kadar doğmuş 300 bin yeni bebeğin hangileri bu kadere paylaşıyor? Neden?

Teknoloji geliyor gelişmesine de bu teknolojiyi siz yaratmıyorsanız kurumları ayrıştıran herkesin alıp kullandığı benzer teknolojiler ve ucuz emek mi yoksa yetişmiş kaliteli işgücü mü? Araştırmalar bu konuda ne diyor sizce? Peki neden reklamlarda şöhretler hariç insan değil teknoloji var? Mr. Robot dizisindeki kötü adam Vera "Kendimden nefret ettim dostum. Hala ediyorum. Uzun bir süre bunun bir zayıflık olduğunu düşündüm ama zamanla bunun benim aslında gücüm olduğunu anladım. İnsanlar nefretin ne anlama geldiğini biliyor gibi dolaşıyorlar etrafta. Hayır bilmiyorlar. İnsan kendinden nefret edene kadar nefretin gerçekte ne olduğunu asla bilemez..."

Nefret, çok güçlü bir duygudur. Nefret ve öfke, terk edilme ve reddedilmenin derinlerine gömülü utançla yaratılır. Bağlılık, gelişmekte olan çocuklar olarak hepimizin ihtiyaç duyduğu aidiyetin duygusal kanalıdır. Çocuklukta ret duygusu o aidiyet duygusuna sahip olmak için performans arayışına dönüşür. Yıllarca bir şeye değer yani yeterince iyi olmaya çalıştıktan sonra, kişi kendisini kullanmak isteyenlerin de şartlandırması sonunda değersiz olduğu sonucuna varabilir ve kendinden nefret eder. Aslında dönüşüm burada başlayabilir. Gelişim değil, ilerleme değil, dönüşüm ve değişim ama önce gerçekleri görmeye başlamak gerekiyor.

Gerçekler her yerde gerçek. Borsada da mezarda da gerçek. Para kazandığında da kaybettiğinde de gerçek. Düğünler de gerçek, insanların sıfırdan bir yerlere gelmesi de diri diri gömülenler de gerçek.

Lotus pozisyonunda paçuli kokuları eşliğinde olumlu imgeler yapabilirsiniz. Gerçekliğin çölüne gözlerinizi açıp Metallica şarkısındaki Sandman'den korkmak yerine ninni ve masallarla uyurken tatlı uykulara dalaabilirsiniz. Öylesi daha az acı verici de olabilir. Ama içten içe bu işte bir terslik var duygusunu ne kadar uyuşturabilirsiniz? Kaliteli sayılacak bir dizideki Keklik lakaplı karakter doktor hanıma neden iyiler hep kaybeder acı çeker diye sorar. Cevabı hatırlamıyorum ama doktorun verdiği cevapta Kekliğin yine ve yeniden keklik gibi avlanmasını önleyecek bir nasihat var mıydı, sanmıyorum. Sizin beklediğiniz nasihat de böyle iç ısıtıcı ve moral verici ise yanlış yerdesiniz. Zaten nasihat verebilecek kişi de ben değilim. Aradığınız buysa tek başına piyasada olmamanız gerekiyor ve muhtemelen yüzde 90'ın parçası olacaksınız. Kulağa kötü geliyor biliyorum ama tarihe baktığınızda göreceksiniz ki popüler olanlar gerçekleri söyleyenler değil genelde onların ve uyarıya çalıştığı uyuşturulmuş kitlelerin, cesetlerin oluşturduğu fildişi kulelerine yükselenler oluyor.

Alman şair Schiller'e göre tüm farkındalık ölüm ve sadece ölüm ile başlar. Paul Tudor Jones da bir röportajında kariyerinde birkaç kez tüm parasını kaybedip iflas noktasına gelmemiş birini işe almak istemeyeceğini söylemişti. Kendisi de o yoldan geldiği için ne dediğini gayet iyi biliyor. Kast ettiği gelişme değil dönüşme. Daha yolun sonuna gelmeden kariyer ölümünü tattığında içine girdiği depresyon ve kendinden ettiği nefret sana gelişme fırsatı vermez. Onun yerine çok daha değerli bir armağan verir. Sizi bu hale getiren eski ile vedalaşma ve yeniye dönüşme fırsatını küçümseyin. Ama kalbin götürdüğü yere gidebilmeniz için ise önce yüreğe sahip olmanız gerekiyor. Carlos Castaneda'nın Don Juan hikâyelerinde köle başları tarafından sırtından vurulur ama hayatta kalmayı başarır. Sonra döner ona teşekkür eder.

Okumaya başladığınızdan beri ölen 700 kişinin kaçının ruh ölümü çok önce zaten gerçekleşmişti? Kaçı çok çalışırsam, insanlara iyi davranır ve kurallara uyarsam başarı mutlaka gelir sloganlarına inanıyordunuz? “Cehennem acı çektiğimiz yer değil acı çektiğimizi kimsenin bilmediği yerdir” der Hallac-ı Mansur. O 700 kişinin kaçının yanında dip anlarında, senelerce emek verdiği o kadar fayda sağladığı kişiler de dahil olmak üzere, yakın aile ve bir avuç gerçek arkadaşı dışında, kaç vardı? Kaç kişi sırtından vuranlara teşekkür hediyesini sunamadan toprağa gark oldu?

Piyasalar ve ekonomileri de insan gibi düşünebiliriz. Gittikçe mekanikleşmiş gibi de gözüke hepsinin kendi ruhu ve kalbi var. Piyasalarda ve ekonomilerde döngüler var. Hayatta da olduğu gibi mevsimler var. Daha soğuk ve sert sezonları atlatmak için Keynes’ten beri bu döngüleri yumuşatma var. Bu son derece insani ve doğal. Doğal olmayan ve zararları ileride çok daha net anlaşılacak olan ise oluşan volatilitiyi, piyasa düşüşlerini, ekonomik ritimdeki doğal duraksamalardan paniğe kapılıp bunları kısa vadeli ve suni tedbirler ile bastırmaya çalışmak. Hatta döngüleri yumuşatmak yerine yasaklamaya kalkmak. Freud ve Jung’un çok iyi bildiği gibi insanın içindeki öfke ve nefret gibi karanlık nasıl bastırıldığında daha geç ama eninde sonunda daha sert bir şekilde dönüyorsa, ekonomi ve piyasalarda da öyle. Gördüğünüz duraklama, aksama, volatilitiyi ve türbülansları dönüşüm için bir uyarı ve fırsat olarak görmek yerine bastırmayı, görmemeyi ve yasaklamayı seçmek mümkün. Ama bunları yaptığınızda riskler ve gölgeler ortadan kalkıyor sanıyorsanız yanılırsınız.

Aman bu karanlık felsefi muhabbetler içimi daralttı diyorsanız biraz da piyasalara bakalım. Aslında daha önce çizdiğimiz oyun planında pek bir değişikliğimiz yok. Kısaca hatırlamaya çalışalım, aşağı yukarı Kasım başından beri uyardığımız gibi bizimkiler dâhil küresel piyasalarda satış baskısı bekliyorduk ve bu gerçekleşti. Küresel risk varlıkları göstergesi olarak aldığımız S&P500 endeksinde yüzde 4 ila yüzde 5 arasında bir gerileme görebileceğimizi ifade ettik. Nitekim o oranda bir düşüş gördük. Bizdeki dolar bazındaki düşüş ise daha fazla oldu. S&P 500 için 4500’ün önemine vurgu yapmıştık ve endeks üç kere o seviyeden döndü. Kullandığımız endikatörlere bakıp piyasaların müziğini dinlediğimizde ise 4400’ler de menzile girebilir gibi düşünüyoruz.

Fakat ana mesaj ve oyun planımız hala sene sonu ve 2022 ilk çeyreğe doğru yeni zirvelere ulaşma beklentisini içeriyor. Düşüşlerin favori varlık ve hisselerde alım fırsatını olduğunu o yüzden yazdık ve bu görüşümüzün arkasındayız. Bizim piyasaların da bununla uyumlu hareket edebileceğini düşünüyoruz fakat yatırımcıların TL ve döviz bazlı getiriler arasındaki ayrıma ve borsada olacaklarsa hisse seçimlerine dikkat etmeleri gerekiyor.

Oyun planımızı henüz değiştirmese de piyasalar açısından gördüğümüz en büyük risk artık enflasyonun geçici olmadığı konusu değil. Bu artık yavaş yavaş genel kabul gören görüş haline geldi. Merkez bankaları, başta FED olmak üzere, geri adım atmaya enflasyonun kalıcılığının risk olduğunu itiraf etmeye başladılar. Esas büyük risk bizce FED’de sezinlediğimiz tutum değişikliği. Özellikle siyasetçilerden artan enflasyonun önemli bir risk olduğuna yönelik demeçlerin artması ki büyük harcama paketinin tıkanmasında da bu rol oynadı, FED üyeleri üzerinde ciddi bir etki yaratmış görünüyor. Buna yönelik işaretleri daha önceleri istihdam ve azınlıkları da kapsayan istihdam vurgusunun yerini enflasyonun alması ile almaya başladık. Clarida’nın bu yöndeki açıklamalarına özellikle dikkat çektik ve bu konuda varsa o soru işaretleri bizce Powell’in son açıklamaları ile giderilmiş olmalı. Bu kulağa belki önemsiz bir detay gibi geliyor ama bizce son derece önemli. Haklıysak bu şuan itibarıyla yeterince fark edilmemiş veya anlaşılmamış en önemli ekonomi ve piyasa konusu.

Bono verim eğrilerinin yataylaşmasını da ciddiye alıyoruz. FED’in hem tapering hem de faiz artırımları konusunda daha agresif davranacağını ama bunun ekonomileri durgunluğa sürükleyebileceği endişesini yavaş yavaş fiyatlamaya başladığını düşünüyoruz. Doların güçlü kalması ve değer kazanmaya devam etmesinin arkasında bu var ve bizim beklediğimiz USD tepe oluşumunu erteliyor. Bu tutumun devamının özellikle USD borçlusunu ülke ve şirketler için olumsuz bir konjonktür oluşturduğunu ilave etmeye gerek yok sanırım. Dediğim gibi henüz oyun planımız değişmedi ama bahsedilmeyen en büyük riski biz burada görüyoruz.

Önümüzdeki seneye ilgili fikir ve düşüncelerim var bu görüşlere de değişen derecelerde güveniyorum. Nispeten emin olduğum iki görüş ise volatilitenin artacağı ve 2009’dan beri gördüğümüz boğa piyasasının biteceği. Ekonomilerde momentum kaybı, yüksek kalan enflasyon ve küresel likiditedeki azalış 2009’dan beri devam eden boğa piyasasının ölümünü ve 2022 ayı piyasasının doğuşunu hazırlayacak diye düşünüyorum.

Küresel ekonomi ve piyasalar o kadar çok uyarı verdi ve vermeye devam ediyor ki. Ama bunlar kaale alınacağına göz ardı edildi uyarı görevini yapmaya çalışanlar sindirildi. Farkındaysanız bunlar çok net görüşler. Yine de seneye yine beraber olursak okuyanların en az yarısının bu ayı piyasası da nerden çıktı? Neden kimse uyardı? diye soracağına adım gibi eminim. Buna benzeyen kadar çok döngü yaşamış biri olarak önceden yapılan uyarıların yerine testi kırıldıktan sonra yapılan sonu gelmeyen ve genelde de artık o noktada işe yaramayan analizleri yapanların el üstünde tutulduğunu sap ile samanın karıştığını da gördüm. Doğru yanlış, iyi kötü, boğa ve ayı bunların hepsi gerçek. Gözlerini kapaman da bunu değiştirmiyor. Kişilere ve fikirlere de bu olumlu, bu olumsuz diye peşin hükümlü yaklaşırsak kendimizi risklere ve olumsuz sürprizlere çok açık hale

getiririz. En çok fayda sağladıklarımızın hoşumuza gitmese de düşündüklerimizin tersini söyleyenler olduğunu tarih bize öğretiyor. Mevlana'nın dediği gibi doğru ve yanlışın, iyi ve kötünün ötesinde bir yer var, seninle orada buluşacağız. Umarım orada karşılaşırız seninle.

Başka amaçların varsa onu bilemem ama gerçeği arıyorsan naçizane tavsiyem parmağa bakıp kusur bulmaya, bahaneler üretmeye çalışacağına, parmağı kesip atacağına, işaret ettiği yere bakman. Duyulması zor olanları duyan kulakları sağır eden, yapılması gereken uyarıları söyleyenlerin dillerini kesen, en parlak beyinlerini küçülten ve ileriye görebilecek gözlerini oyan şirketlerin ve başka organizmaların nasıl parlak bir geleceği olabilir ki? Alınan genel konjonktür ve kısa vadeli yapay uyarıcılar ile bir süre çok iyi performans gösteren, kendini müthiş hisseden, muazzam görüntü verenlerin önümüzdeki dönem bu yapay etkiler yavaş yavaş etkisini kaybederken kendini karanlıkta çaresiz ve yalnız hissetme riski yok mu? Bunların keşkeleri çok olmayacak mı? Muhtemelen de suçlayacak günah keçileri aranacak. Rüya görmeye devam etmeyi de tercih edebilirsin ama ileri görüşlülük konusunda eşi benzerine zor rastlanacak Mustafa Kemal Atatürk'ün söylediklerini de lütfen unutma: "Uyuyan milletler ya ölür ya da köle olarak uyanır."

ÇEKİNCE:

Burada yer alan yatırım bilgi, yorum ve tavsiyeleri yatırım danışmanlığı kapsamında değildir. Yatırım danışmanlığı hizmeti, yetkili kuruluşlar tarafından kişilerin risk ve getiri tercihleri dikkate alınarak kişiye özel sunulmaktadır. Burada yer alan yorum ve tavsiyeler ise genel niteliktedir. Bu tavsiyeler mali durumunuz ile risk ve getiri tercihlerinize uygun olmayabilir. Bu nedenle, sadece burada yer alan bilgilere dayanarak yatırım kararı verilmesi beklentilerinize uygun sonuçlar doğurmayabilir. Söz konusu rapor belli bir kişiye veya mali durumları, risk ve getiri tercihleri benzer nitelikteki bir gruba yönelik olarak hazırlanmamıştır. Belirli bir getirinin sağlanacağına dair herhangi bir vaat veya taahhütte bulunulmamaktadır. Tüm yorum ve tavsiyeler öngörü, tahmin ve fiyat hedeflerinden oluşmaktadır. Zaman içinde piyasa koşullarında meydana gelen değişiklikler nedeniyle söz konusu yorum ve tavsiyelerde değişikliğe gidilebilir. Size uygun olan yatırım araçlarının ve işlemlerin kapsam ve içeriği uygunluk testi neticesinde belirlenir. Uygunluk testi, yatırım kuruluşu tarafından pazarlanan ya da müşteri tarafından talep edilen ürün ya da hizmetin müşteriye uygun olup olmadığının değerlendirilmesi amacıyla, müşterilerin söz konusu ürün veya hizmetin taşıdığı riskleri anlayabilecek bilgi ve tecrübeye sahip olup olmadıklarının tespit edilmesidir. Bu raporda yer alan her türlü bilgi, yorum ve tavsiye uygunluk testi ile tespit edilecek risk grubunuz ve getiri beklentiniz ile uyumlu olmayabilir. Bu nedenle, uygunluk testi neticesinde risk grubunuz tespit edilmeden sadece burada yer alan bilgilere dayanarak yatırım kararı verilmesi amaç, bilgi ve tecrübenize uygun sonuçlar doğurmayabilir. Burada yer alan bilgi ve veriler, araştırma grubumuz tarafından güvenilir olduğuna inanılan kaynaklardan derlenmiş olup, doğrulukları ayrıca araştırılmamıştır. Bu nedenle, bu bilgilerin tam veya doğru olmaması nedeniyle doğabilecek zararlardan Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş. ve çalışanları sorumlu değildir. Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş. tarafından farklı bölümlerde istihdam edilen kişilerin veya Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş.'nin ortaklarının ve iştiraklerinin bu raporda yer alan tavsiyelerle veya görüşlerle hemfikir olmaması mümkündür. Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş. ile piyasanın işleyişinden kaynaklanan makul nedenlerden dolayı, Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş. ortakları, çalışanları, yöneticileri ve bunlarla doğrudan ve dolaylı olarak ilişkileri bulunan istihdam ilişkisi doğuracak bir sözleşme çerçevesinde veya herhangi bir sözleşme olmaksızın çalışan ve tavsiyenin hazırlanmasına katılan tüm gerçek veya tüzel kişiler ile müşterileri arasında önlemeyen çıkar çatışması ve objektifliği etkilemesi muhtemel nitelikte ilişkiler doğabilir. Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş. , ortakları veya iştirakleri, Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yetkilendirildikleri yatırım hizmetleri ve faaliyetleri ile yan hizmetlerini, bu raporda bahsi geçen şirketlere, muhtelif zamanlarda, sunmayı teklif edebilir veya sunabilir. Muhtelif zamanlarda, Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş.'nin, ortaklarını, iştiraklerinin ve işbu kapsamdaki yöneticilerinin, yetkililerinin, çalışanlarının veya temsilcilerinin, doğrudan veya dolaylı olarak, raporda bahsi geçen işlemler, menkul kıymetler veya emtialar üzerinde pozisyonları bulunabilir veya farklı nedenlerle ilgi ve ilişkileri bulunabilir. Söz konusu çıkar çatışması durumlarında Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş. , internet sitesinde yer alan Çıkar Çatışması Politikası uyarınca hareket eder. Bu rapor, sadece gönderildiği kişilerin kullanımı içindir. Bu raporun tümü veya bir kısmı Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş.'nin yazılı izni olmadan çoğaltılamaz, yayınlanamaz veya üçüncü kişilere gösterilemez, ticari amaçla kullanılamaz.